

V2000-100 11.08.2000

Konkurranseloven § 3-9 - Avslag på søknad om dispensasjon fra § 3-4 jf. § 3-1 - Bestemmelser om renten på driftskreditt i overenskomst om retningslinjer for en oppgjørs- og driftskredittordning for private slakterier og grossister

Sammendrag:

Søknad om dispensasjon til Finansnæringens Hovedorganisasjon (tidligere Den norske Bankforening) og Sparebankforeningen i Norge for bestemmelsene om provisjonen og renten på driftskreditt i punkt 8 i overenskomst om retningslinjer av 30. mars 1968 for en oppgjørs- og driftskredittordning for kjøttprodusenter (private slakterier og grossister), avslås.

Partene i overenskomsten skal innen 3 uker underrette medlemmene om at bestemmelsene om provisjon og renten på driftskreditt i punkt 8 i overenskomsten er opphørt og innen 1. desember 2000 endre overenskomsten i samsvar med Konkurransetilsynets vedtak.

Partene skal så snart som mulig og senest innen 1. desember 2000 underrette Konkurransetilsynet om når og hvordan vedtaket er etterkommet.

Konkurransetilsynet viser til brev av 22. mai 2000 fra Kjøttbransjens Landsforbund med søknad om dispensasjon fra konkurranseloven § 3-4, jf. § 3-1 for bestemmelser om driftskredittrenten i punkt 8 i overenskomst om retningslinjer for en oppgjørs- og driftskredittordning for kjøttprodusenter (private slakterier og grossister). Kopi av brevet er sendt Finansnæringens Hovedorganisasjon og Sparebankforeningen i Norge. Overenskomsten ble inngått den 30. mars 1968 mellom Kjøttbransjens Landsforbund (Kjøttbransjen), Den norske Bankforening (Bankforeningen) og Sparebankforeningen i Norge (Sparebankforeningen). De to bankforeningene inngikk en likelydende overenskomst i 1967 med landbrukssamvirket.

I brev av 11. januar 1995 ga Konkurransetilsynet dispensasjon til 1. januar 2000 fra konkurranse-loven § 3-4 for bestemmelsene om driftskredittrenten i overenskomsten. Konkurransetilsynet mener at bestemmelsene i punkt 8 i overenskomsten om at driftskredittrenten ikke må overstige kassakredittrenten rammes av konkurranseloven § 3-4, jf. § 3-1 pga. bankforeningenes deltagelse.

Konkurransetilsynet har i brev av 2. mai 2000 til partene i overenskomsten minnet om at dispensasjonen ble gitt for en periode på fem år og opphørte 1. januar 2000. Etter det Konkurransetilsynet kjenner til er bestemmelsene om driftskreditt i punkt 8 ikke fjernet i overenskomsten. Bestemmelsene i overenskomsten kan ikke lovlig opprettholdes uten dispensasjon fra forbudet i konkurranseloven § 3-4, jf. § 3-1.

Forholdet til konkurranseloven

Punkt 8 i overenskomsten lyder:

"For driftskreditten beregnes ikke kassekredittprovisjon. Vilkårene for øvrig avtales med banken. Renten skal ikke være høyere enn for vanlige kassekreditter på stedet, dog således at på steder hvor kassekredittprovisjonen ellers vanligvis beregnes, gis kassekredittrenten et tillegg på inntil 1 prosent p. a."

Konkurranseloven § 3-4 fastslår at *"Sammenslutninger av ervervsdrivende må ikke selv fastsette eller oppfordre til reguleringer som er nevnt i §§ 3-1 til 3-3 ..."*

Den norske Bankforening som nå inngår i Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH), og Sparebankforeningen i Norge er bransjeorganisasjoner for henholdsvis forretningsbanker og sparebanker. Det fremgår av forarbeidene til konkurranseloven at som sammenslutning må anses alle organisasjoner som går under betegnelser som forening, forbund, lag, laug, interesse-organisasjon og liknende når de ivaretar ervervsdrivendes interesser. Konkurransetilsynet er derfor av den oppfatning at Den norske Bankforening, nå FNH, og Sparebankforeningen i Norge er sammenslutninger i henhold til konkurranseloven § 3-4.

Spørsmålet blir da om de to bankforeninger ved å fastsette bestemmelser om driftskredittrenten i punkt 8 i overenskomst om retningslinjer for en oppgjørs- og driftskredittordning for landbruket kan sies å fastsette eller oppfordre til reguleringer som nevnt i § 3-1.

Konkurranseloven § 3-1 første ledd fastslår at *"To eller flere ervervsdrivende må ikke for salg av varer eller tjenester ved avtale, samordnet praksis eller på annen måte som er egnet til å påvirke konkurransen, fastsette eller søke å påvirke priser, avanser eller rabatter..."*

I henhold til § 3-1 tredje ledd omfatter forbudene også retningslinjer med innhold som nevnt, og forbudene rammer både bindende og veiledende avtaler eller ordninger.

Overenskomst om retningslinjer for en oppgjørs- og driftskredittordning for private slakterier og grossister inneholder i punkt 8 bestemmelser om at det ikke skal regnes provisjon for driftskreditten, og at driftskreditt-renten ikke må overstige kassekredittrenten. Konkurranseloven § 3-1 rammer avtaler som fastsetter eller avtaler som søker å påvirke priser ved salg av varer eller tjenester.

Konkurranseloven § 1-2 bokstav c) fastslår at *"Med pris menes i denne lov vederlag av enhver art, uten hensyn til om det ellers brukes andre betegnelser som godtgjørelse, salær, honorar, frakt, takst, leieavgift eller liknende."* Rente og provisjon er slike vederlag som regnes som priser ifølge definisjonen i konkurranseloven.

Konkurransetilsynet mener at bestemmelsene om provisjonen og driftskredittrenten i punkt 8 i overenskomsten påvirker konkurransen mellom bankene. Ved å avtale at det ikke skal beregnes provisjon og at driftskredittrenten ikke må overstige kassekredittrenten har de to bankforeningene fastsatt reguleringer som er i strid med § 3-1. Tilsynet er av den oppfatning at punkt 8 i overenskomsten innebærer et prissamarbeid som omfattes av konkurranseloven § 3-4 jf. § 3-1 første og tredje ledd.

Dispensasjon fra konkurranselovens forbud

Konkurransetilsynet kan ifølge konkurranseloven § 3-9 ved enkeltvedtak eller forskrift dispensere fra forbudene i §§ 3-1 til 3-4 dersom visse vilkår er oppfylt. Dispensasjon kan gis dersom ett eller flere av disse vilkårene kan oppfylles:

- a) konkurransereguleringen innebærer at konkurransen i vedkommende marked forsterkes,*
- b) det må forventes effektivitetsgevinster som mer enn oppveier tapet ved konkurransebegrensningen,*
- c) konkurransereguleringen har liten konkurransemessig betydning, eller*
- d) det foreligger særlige hensyn*

Kjøttbransjens Landsforbund

Kjøttbransjens Landsforbund (KLF) har tidligere søkt om dispensasjon fra forbudsbestemmelsen i konkurranselovgivningens for bestemmelsene i punkt 8 i overenskomsten om retningslinjer for en oppgjørs- og driftskredittordning for kjøttprodusenter. I sitt brev av 22 mai 2000 til Konkurransetilsynet anbefaler Kjøttbransjens Landsforbund at Sparebankforeningen i Norge og Finansnæringens Hovedorganisasjon innvilges dispensasjon fra konkurranseloven for punkt 8 i Oppgjørs- og driftskredittordningen for landbruket inngått med Kjøttbransjens Landsforbund 30. mars 1968. Konkurransetilsynet oppfatter brevet som en søknad om dispensasjon og har derfor behandlet det slik, selv om ingen av de to andre partene i overenskomsten har søkt om dispensasjon.

Kjøttbransjens Landsforbund skriver bl.a.:

"På privat side er det i dag produsenter som leverer til slakteribedrifter, fjørfeslakterier og egggrossister samt private meierier som nyter godt av denne avtalen.

Gjennom overenskomsten garanterer varemottaker for deler av det tap banken kan få på enkeltprodusenter. I tillegg er KLF ettergarantist for den enkelte private bedrift. Avtalen sikrer også rasjonelle og forenklede prosedyrer ved etablering av oppgjørs- og driftskonto for banken."

KLF hevder at bankene oppnår både redusert risiko for tap og reduserte kostnader ved opprettelsen av driftskredittkonti innenfor overenskomstens regelverk. KLF uttaler også at det har vært vesentlig for KLF i en slik avtale å sikre seg at bankene fraskriver seg muligheten til å hente inn inntekter på en del enkeltområder.

Den norske Bankforening og Sparebankforeningen i Norge

Den norske Bankforening som nå inngår i Finansnæringens Hovedorganisasjon, og Sparebankforeningen i Norge, ble i brev av 2. mai i år fra Konkurransetilsynet minnet om at dispensasjonen av 11. januar 1995 til de to bankforeninger var utløpt 1. januar 2000. Konkurransetilsynet mottok ikke søknad om fornyet dispensasjon for bestemmelsene om renten på driftskreditt innen fristen utsatt til 14. juni 2000 fra verken fra Finansnæringens Hovedorganisasjon eller Sparebankforeningen i Norge.

Sparebankforeningen har imidlertid i brev av 12. juli 2000 til Konkurransetilsynet vist til at ordningen gir bankene sikkerhet for driftskreditt til bøndene, og at avtalen i realiteten er en innkjøpsregulering.

Marked for driftskreditt

Til grunn for Konkurransetilsynets vedtak ligger en vurdering av det relevante produktmarkedet og det relevante geografiske marked.

Det relevante produktmarkedet avgrenses med utgangspunkt i etterspørernes substitusjons-muligheter, som bestemmes av i hvilken grad etterspørerne kan substituere seg over til andre produkter.

Utlånsmarkedet kan i utgangspunktet deles inn i to hovedprodukter; pantesikrede utlån og utlån uten sikkerhet. Disse to formene for utlån vil normalt ha ulike formål, og vil videre bli tilbudt av ulike aktører til vesentlig forskjellige betingelser hva gjelder renter, tilbakebetalingstid m.v. som gjør det naturlig å dele utlånsmarkedet opp i disse to hovedformene.

Lån uten sikkerhet skiller seg betraktelig fra lån med pantesikkerhet hva angår lånebetingelser. For lån uten sikkerhet opererer tilbyderne med klart definerte kundegrupper i hhv. person- og næringslivskunder, der skillet går på til dels svært ulike behov. Næringslivskundene ønsker hovedsakelig løpende driftskreditt som kassakreditt. Næringslivslån uten pantesikkerhet vil dog i enkelt tilfeller ha en glidende overgang til pantesikret utlån, blant annet gis kassakreditt ofte pant i lagerbeholdninger. Driftskreditten til produsentene i landbruket skiller seg ut ved den spesielle garantien som gis til bankene. Større bedrifter vil ofte kunne ha et kredittbehov som små finansinstitusjoner ikke kan tilfredsstille. Som følge av kundenes forhandlingsstyrke vil det også for driftskreditter kunne være til dels betydelige forskjeller i lånebetingelsene.

Medlemmene av Bankforeningen (nå FNH) og Sparebankforeningen er forretningsbanker og sparebanker med virksomhet i Norge. Den inngåtte overenskomsten for private slakterier og grossister omfatter alle medlemsbankene. De to bankforeningene har dessuten inngått en liknende avtale med landbrukssamvirket. Konkurransetilsynet legger til grunn at alle disse bankene i dag tilbyr driftskreditt i form av kassakreditt til næringslivet. Enkelte av bankene deltar trolig ikke eller bare helt ubetydelig i oppgjøret mellom produsenter i landbruket på den ene siden og samvirkeorganisasjonene og de private slakteriene og grossistene på den andre siden og yter heller ikke driftskreditt til produsentene. Dette skyldes trolig dels bankens geografiske beliggenhet med liten tilknytning til jordbruk og dels hvilke næringer banken tradisjonelt har i sitt kundegrunnlag.

Konkurransetilsynet regner driftskreditt til produsenter i landbruket som et relevant produktmarked.

Det relevante geografiske marked avgrenses av hvor kunden kan oppnå driftskreditt. Med tekniske hjelpemidler som telefon, telefaks og e-post kan produsentene nå de fleste norske banker, men vil trolig foretrekke banker som ligger i rimelig nærhet og som kan besøkes. Konkurransetilsynet legger til grunn at det relevante geografiske marked for driftskreditt i landbruket er Norge.

Konkurransetilsynets vurderinger

Konkurransetilsynet mener at punkt 8 i overenskomsten inneholder bestemmelser om provisjonen og

driftskredittrenten som virker konkurranseregulerende. Konkurransetilsynet har vurdert om bestemmelsene i punkt 8 i overenskomsten kan ha slike virkninger at dispensasjon fra forbudet i konkurranseloven § 3-4 jf. § 3-1, likevel kan gis med hjemmel i konkurranseloven § 3-9.

Dispensasjon etter konkurranseloven § 3-9 bokstav a) kan gis dersom konkurransereguleringen innebærer at konkurransen i vedkommende marked forsterkes.

Konkurransetilsynet mener at bestemmelsene i punkt 8 i overenskomsten regulerer markedet for driftskreditt. I den utstrekning markedet for kassekredittrente er konkurranseutsatt vil dette få virkninger på driftskredittrenten. Virkningen er imidlertid styrt av bestemmelsene i punkt 8 i overenskomsten. I enkelte lokale markeder vil en del av bankenes kunder derfor bli passive tilskuere til deler av aktiviteten på rentemarkedene, og bankene kan ikke ut fra konkrete vurderinger av sine kunder sette driftskredittrenten høyere enn den vanlige kassekredittrenten i banken. Konkurransetilsynet har derfor kommet til at bestemmelsene i punkt 8 om provisjon og driftskredittrente ikke innebærer incentiver for bankene til økt konkurranse om markedet for driftskredittrente. Tilsynet ser ikke bort fra at bestemmelsene også kan ha betydning for markedet for kassekredittrenten ved at bestemmelsene hindrer virksom konkurranse mellom bankene i et marked av betydning for kassekredittrenten. Dispensasjon etter konkurranseloven § 3-9 bokstav a) kan derfor ikke innvilges.

Den enkelte produsent i landbruket vil trolig ikke kunne oppnå den samme forhandlingsstyrke overfor den enkelte bank som det avtalen har ført til. Dette kan trolig bare oppnås ved at Kjøttbransjens Landsforbund på vegne av sine medlemmer og produsenter forhandler frem rentevilkår direkte med de enkelte banker. Dette vil være en innkjøpsregulering som ikke rammes av forbud i konkurranseloven.

I forbindelse med dispensasjonen i 1995 uttalte Konkurransetilsynet bl.a. følgende:

"Etter Konkurransetilsynets oppfatning kan bestemmelsene i punkt 8 i overenskomsten innebære en binding av driftskredittrenten til kassekredittrenten, men driftskredittrenten kan imidlertid variere mellom bankene alt etter konkurransesituasjonen for kassekreditt. Konkurransetilsynet ser det som viktig at den enkelte produsent som omfattes av overenskomsten, står fritt i valg av bank.

Konkurransetilsynet har merket seg at de to bankforeningene har inngått likelydende overenskomster både med landbrukssamvirket og de private slakterier og grossister. Ordningene skulle derfor ikke bidra til å skape konkurransemessige skjevheter mellom partene.

Konkurransetilsynet legger dessuten vekt på at overenskomsten innebærer en rasjonell oppgjørsform for både banker og produsenter. En oppgjørsform som kombinert med en garantiordning, kan gi en enkel og rasjonell ordning i bankene av driftskreditten til produsentene."

Etter de opplysninger som foreligger kan Konkurransetilsynet fremdeles se at overenskomsten om retningslinjer for en oppgjørs- og driftskredittordning for private slakterier og grossister innebærer en rasjonell oppgjørsform for både banker og produsenter. Etter Konkurransetilsynets mening er det også grunnlag for å tro at bankene ved fastsettelse av renten for driftskreditt, tar hensyn til den garanti for oppgjør som gis av varemottakerne og Kjøttbransjens Landsforbund.

Konkurransetilsynet kan imidlertid ikke se at bestemmelsen om renten på driftskreditt og bestemmelsen om provisjonen for driftskreditten er nødvendig for å opprettholde overenskomsten om retningslinjer for en oppgjørs- og driftskredittordning for private slakterier og grossister. Konkurransetilsynet mener at avtalen kan fungere effektivt uten bestemmelsene om provisjonen og renten på driftskreditten. Garantiordningen vil etter tilsynets mening kunne bestå uten disse bestemmelsene, men vil fortsatt ha betydning for bankenes rentefastsetting.

Konkurransetilsynet mener derfor at bestemmelsene om rente og provisjon i punkt 8 ikke fremmer effektivitetsgevinster som mer enn oppveier tapet ved konkurransebegrensningen. Dispensasjon etter konkurranseloven § 3-9 bokstav b) kan derfor ikke innvilges.

Dispensasjon etter konkurranseloven § 3-9 bokstav c) kan gis dersom konkurransereguleringen har liten konkurransemessig betydning. Det foreligger ikke tall som belyser omfanget av driftskredittordningen som omfatter de private slakteriene og grossistene. Ordningen omfatter imidlertid en rekke større private bedrifter og deres leverandører. Konkurransetilsynet mener derfor at reguleringen har et så betydelig omfang at dispensasjon etter denne bestemmelsen ikke er aktuell.

Dispensasjon etter konkurranseloven § 3-9 bokstav d) kan gis dersom det foreligger særlige hensyn.

Konkurransetilsynet er tilbakeholdent med å gi dispensasjon etter konkurranseloven § 3-9 bokstav d) for forhold som har sammenheng med andre samfunnsmessige mål enn effektiv ressursbruk. I søknaden foreligger det heller ikke argumenter for slike særlige forhold som skulle tilsi dispensasjon etter bokstav d). Tilsynet kan heller ikke se at det foreligger særlige hensyn til bank- eller jordbruksnæringen eller andre hensyn som tilsier en slik dispensasjon. Dispensasjon etter konkurranseloven § 3-9 bokstav d) kan derfor ikke innvilges.

Konkurransetilsynets vedtak

Konkurransetilsynet har vurdert søknaden fra Kjøttbransjens Landsforbund om dispensasjon til Finansnæringens Hovedorganisasjon (tidligere Den norske Bankforening) og Sparebankforeningen i Norge for punkt 8, bestemmelser om provisjon og rente for driftskreditt, i overenskomst om retningslinjer for en oppgjørs- og driftskredittordning for kjøttprodusenter (private slakterier og grossister). Tilsynet har kommet til at bestemmelsene er unødvendig for å oppnå effektivitetsgevinster på områder som oppgjør mellom partene og garantier til bankene, ved hjelp av overenskomsten om retningslinjer for en oppgjørs- og driftskredittordning.

På denne bakgrunn har Konkurransetilsynet fattet følgende vedtak med hjemmel i konkurranseloven § 3-9:

Søknad om dispensasjon til Finansnæringens Hovedorganisasjon (tidligere Den norske Bankforening) og Sparebankforeningen i Norge for bestemmelsene om provisjonen og renten på driftskreditt i punkt 8 i overenskomst om retningslinjer av 30. mars 1968 for en oppgjørs- og driftskredittordning for kjøttprodusenter (private slakterier og grossister), avslås.

Partene i overenskomsten skal innen 3 uker underrette medlemmene om at bestemmelsene om provisjon og renten på driftskreditt i punkt 8 i overenskomsten er opphørt og innen 1. desember 2000 endre overenskomsten i samsvar med Konkurransetilsynets vedtak.

Partene skal så snart som mulig og senest innen 1. desember 2000 underrette Konkurransetilsynet om når og hvordan vedtaket er etterkommet.

Konkurransetilsynets vedtak kan innen tre uker påklages til Arbeids- og administrasjons-departementet. En klage stiles til departementet, men sendes til Konkurransetilsynet. Det vises til vedlagte skjema om klageadgang.

Likelydende brev som dette er sendt til de to andre partene i overenskomsten for kjøttprodusenter (private slakterier og grossister).

[til toppen](#)